

Právní režim ochrany kulturních památek

Prameny práva

Listina základních práv a svobod v čl. 34 a 35, které jsou systematicky zařazeny do hlavy čtvrté, zakotvující práva hospodářská, sociální a kulturní.

- **zákon ČNR č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči**, ve znění zákona ČNR č. 425/1990 Sb., 242/1992 Sb., 361/1999 Sb., 122/2000 Sb., 132/2000 Sb., 146/2001 Sb., 320/2002 Sb., 18/2004 Sb., 186/2004 Sb., 1/2005 Sb., 3/2005 Sb. , ve znění nálezu ÚS 240/2005 Sb.
- **zákon 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů**, ve znění 413/2005 Sb.
- **zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy** ve znění 186/2004 Sb. a 483/2004 Sb.
- **zákon ČNR č. 239/1992 Sb., o Státním fondu kultury České republiky**, ve znění 482/2004 Sb.
- **zákon č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty**, ve znění 122/2000 Sb., 80/2004 Sb.
- **zákon č. 101/2001 Sb., o navrácení nezákonně vyvezených kulturních statků**, ve znění z. 180/2003 Sb.
- **sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (č. 159/1991 Sb.)**

Související právní předpisy:

- zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 129/2000 Sb., o krajích, ve znění pozdějších předpisů
- zákon ČNR č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění pozdějších předpisů

Základní pojmy

kulturní památka

národní kulturní památka

památková rezervace

památková zóna

archeologický nález

sbírka muzejní povahy

sbírkový předmět

archiválie

předmět kulturní hodnoty

- kulturní statek
- **Národní kulturní poklad České republiky**

Předmět péče

zachování a ochrana kulturního dědictví lidstva

- veřejný zájem, na základě kterého může dojít k omezení, popř. odnětí vlastnického práva.

Věc se stává kulturní památkou na základě prohlášení Ministerstva kultury (dále jen ministerstvo). Ministerstvo za **kulturní památky** prohlašuje nemovitě a movité věci, případně jejich soubory

- které jsou významnými doklady historického vývoje....
- které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem.

Za kulturní památky se prohlašují i soubory věcí, přestože některé věci v nich nejsou kulturními památkami.

Prohlašování věcí za kulturní památky

Řízení se zahajuje

- a) na návrh
- b) z vlastního podnětu ministerstva.

O samotném prohlášení věci za kulturní památku (a rovněž i v případě, pokud ministerstvo neshledalo důvody pro prohlášení věci za kulturní památku) vyrozumí ministerstvo

- a) vlastníka
- b) krajský úřad
- c) obecní úřad obce s rozšířenou působností
- d) odbornou organizaci státní památkové péče – Národní památkový ústav
- e) u archeologických nálezů rovněž Archeologický ústav Akademie věd ČR.

Zrušení prohlášení za kulturní památku

Ministerstvo může, z mimořádně závažných důvodů, prohlášení věci za kulturní památku zrušit (nesmí se však jednat o národní kulturní památku).

Prohlašování věcí za národní kulturní památky

Za národní kulturní památky prohlašuje **vláda ČR** ty kulturní památky, které tvoří nejvýznamnější součást kulturního bohatství národa. Toto prohlášení vlády má formu **nařízení** + podmínky ochrany

Plošná ochrana kulturních památek

památková rezervace – prohlašuje vláda nařízením

památková zóna prohlašuje ministerstvo po projednání s krajským úřadem

krajinná památková zóna

ochranné pásmo - je-li nezbytné k vytvoření ochranného pásma získat některé pozemky nebo stavby, popřípadě provést jejich odstranění a nedojde-li k dohodě s vlastníkem, lze pozemky a stavby **vyvlastnit** (srov. § 108 odst. 2 zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů). Lze také nařídit **nezbytné úpravy** stavby, jiného zařízení nebo pozemku.

KP - vymezí OÚ obce s RP po vyjádření odborné organizace státní památkové péče

NKP, památková rezervace nebo památková zóna nebo jejich prostředí, vymezí OÚ obce s RP na návrh krajského úřadu po vyjádření odborné organizace státní památkové péče.

Péče o kulturní památky

Práva a povinnosti vlastníka kulturní památky

(vlastník a odvozeně i správce a uživatel - dále jen vlastník):

- **Povinnost pečovat o zachování kulturní památky** na vlastní náklad, udržovat ji v dobrém stavu a chránit před ohrožením, poškozením, znehodnocením nebo odcizením.

Vlastník, který kulturní památku

- převádí na jiného,
 - někomu přenechává k dočasnému užívání,
 - předá k provedení její obnovy nebo k jinému účelu,
- je povinen navenek uvědomit, že se jedná o kulturní památku.

Nesplní-li vlastník kulturní památky shora uvedené povinnosti - **rozhodnutí o opatřeních**, která je povinen vlastník učinit + zároveň lhůta

OÚ obce s RP po vyjádření odborné organizace státní památkové péče,

KÚ po vyjádření odborné organizace státní památkové péče v souladu s podmínkami, které pro zabezpečení ochrany národní kulturní památky stanovila vláda ČR.

Pokud **vlastník** kulturní památky v určené lhůtě **neprovede** shora uvedená opatření

- **nezbytná opatření se provedou na náklad vlastníka kulturní památky.**

Vyžaduje-li to důležitý společenský zájem, může krajský úřad z vlastního podnětu nebo na návrh ministerstva, jde-li o **movitou** kulturní památku nebo movitou

národní kulturní památku uložit jejímu vlastníku **povinnost nakládat** s památkou určitým **omezujícím způsobem**, popř. mu uložit, aby ji na dobu nezbytně nutnou bezplatně svěřil do úschovy odborné organizace.

KP může **ve veřejném zájmu** (pokud nedojde k dohodě o prodeji kulturní památky státu) být výjimečně **vyvlastněna**

Povinnost k ochraně, resp. zachování kulturní památky má rovněž **každý, při jehož činnosti může být kulturní památka ohrožena**.

Fyzickým nebo právnickým osobám

- které svou činností působí nebo by mohli působit nepříznivé změny na stavu kulturní památky nebo jejího prostředí,
 - které ohrožují zachování nebo společenské uplatnění kulturní památky
- se stanoví podmínky pro další výkon takové činnosti, popř. se jim výkon těchto činností zakáže.

1) Oznamovací povinnost vlastníka v případě ohrožení či poškození kulturní památky:

OÚ obce s RP (rozhodnutí o způsobu odstranění závady).

U nemovité kulturní památky - i stavební úřad.

Je-li kulturní památka bezprostředně ohrožena, provede obec nutná opatření k její ochraně.

2) Povinnost přednostně nabídnout v případě zamýšleného prodeje (úplatného převodu vlastnictví) **movitou kulturní památku** nebo **národní kulturní památku ke koupi státu** se vztahuje k vlastníku příslušné kulturní památky (s výjimkou prodeje mezi osobami blízkými nebo spoluvlastníky).

Příslušným správním úřadem je Ministerstvo kultury.

3) Povinnost vyžádat si závazné stanovisko k obnově

Před zahájením provádění údržby, opravy, rekonstrukce restaurování či jiné úpravy kulturní památky nebo jejího prostředí (dále jen obnova) je povinen vlastník kulturní památky si vyžádat závazné stanovisko. Závazné stanovisko:

KP - OÚ obce s RP

NKP- krajský úřad.

Týká se i nemovitostí, které nejsou kulturní památkou, ale nacházejí se v památkové rezervaci, památkové zóně nebo v ochranném pásmu nemovité kulturní památky, nemovité národní kulturní památky, památkové rezervace nebo památkové zóny.

- § 14 odst. 4 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči + ve smyslu ust. § 126 stavebního zákona).

Obnova kulturních památek nebo jejich částí, které jsou díly výtvarných umění nebo uměleckořemeslnými pracemi (restaurování) - **pouze fyzické osoby na základě povolení**, které uděluje ministerstvo po předchozím prokázání odborné způsobilosti

příspěvek vlastníku na zachování a obnovu kulturní památky:

- **obec**
- **kraj** na jeho žádost poskytnout ze svých rozpočtových prostředků, jde-li o zvlášť odůvodněný případ,
- **ze SR** buď přímo Ministerstvem kultury nebo prostřednictvím krajského úřadu či obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

4) Další povinnosti:

- povinnost umožnit vědecký výzkum KP,
- umožnit přemístění kulturní památky

Kulturní památky ve vztahu k zahraničí

Kulturní památku lze v zahraničí vystavovat, do zahraničí zapůjčit nebo do zahraničí vyvézt pro jiné účely jen s předchozím souhlasem ministerstva (jde-li o národní kulturní památku, jen s předchozím souhlasem vlády ČR).

Věc, která vykazuje znaky kulturní památky, lze trvale převézt ze zahraničí do České republiky jen s předchozím souhlasem příslušného orgánu státu, z něhož má být dovezena, je-li zaručena vzájemnost.

Na uvedenou problematiku navazuje právní úprava dle **zákona č. 101/2001 Sb., o navrácení nezákonně vyvezených kulturních statků**, ve znění pozdějších předpisů.

zákon č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty, ve znění pozdějších předpisů – „předmět kulturní hodnoty“. Tento zákon se však nevztahuje na kulturní památky a národní kulturní památky, sbírky muzejní povahy, sbírkové předměty, archiválie a na předměty, které jsou originály děl výtvarných umění žijících autorů.

Předměty kulturní hodnoty lze vyvážet z území České republiky pouze doložené osvědčením, že nejsou předměty prohlášenými za kulturní památku ani předměty, které jsou částí souboru prohlášeného za kulturní památku. Osvědčení vydávají na základě žádosti muzea, galerie, archivy, knihovny a organizace památkové péče pověřené Ministerstvem kultury

Evidence kulturních památek

Ústřední seznam kulturních památek

- odborná organizace státní památkové péče - **Národní památkový ústav**. Ústřední seznam je veden jako informační systém.

Vlastník kulturní památky je povinen oznámit odborné organizaci státní památkové péče každou změnu vlastnictví (správy, užívání) kulturní památky nebo její přemístění + lhůta nejpozději do třiceti dnů ode dne, kdy k takové změně došlo.

Archeologické výzkumy a nálezy

Práva a povinnosti

Archeologický ústav Akademie věd ČR, který se také vyjadřuje k ochraně **archeologického dědictví** (popř. oprávněná organizace).

- před zahájením archeologických výzkumů dohoda s vlastníkem (správcem, uživatelem) dotčené nemovitosti o podmínkách výzkumu. Nedojde-li k dohodě, rozhodne krajský úřad o povinnostech vlastníka

Má-li se provádět stavební činnost na území s archeologickými nálezy, jsou stavebníci povinni tento záměr oznámit Archeologickému ústavu a umožnit mu (popř. oprávněné organizaci) provést na dotčeném území **záchranný archeologický výzkum**.

Záchranný archeologický výzkum hradí právnická nebo fyzická osoba, která je stavebníkem za předpokladu, že při jejím podnikání vznikla nutnost provedení výzkumu. Jinak hradí náklady výzkumu organizace, provádějící archeologický výzkum.

Nepředvídaný archeologický nález

oznámení Archeologickému ústavu nebo nejbližšímu muzeu buď přímo nebo prostřednictvím obce, v jejímž územním obvodu k archeologickému nálezu došlo

- opatření nezbytná pro okamžitou záchranu archeologického nálezu.

srov. § 127 stavebního zákona ve vazbě na § 23 odst. 3 zákona o státní památkové péči.

Stavební úřad může vydané **stavební povolení** nebo dodatečné povolení stavby **změnit nebo zrušit ve veřejném zájmu**, dojde-li během provádění stavby k nálezu kulturně cenného předmětu, detailu stavby, jakož i archeologického nálezu, jehož význam potvrdí ministerstvo kultury.

Nástroje kompenzace

Při provádění archeologických výzkumů povinnost dbát zájmů chráněných zvláštními předpisy a co nejvíce chránit práva a oprávněné zájmy vlastníků.

Podstatné omezení v běžném užívání nemovitosti nebo jiného majetku – právo na **jednorázovou náhradu**. Po skončení prací jsou archeologický ústav a oprávněná organizace povinny **uvést** nemovitost nebo jiný majetek **do předešlého stavu**. Není-li toto možné, pak má vlastník nemovitosti **právo na další peněžitou náhradu**. U **nepředvídaného archeologického nálezu** má nálezce **právo na odměnu**. Odměnu nálezci poskytne krajský úřad, a to do výše ceny materiálu (je-li archeologický nález zhotoven z drahých kovů nebo jiných cenných materiálů), v ostatních případech až do výše deseti procent kulturně historické hodnoty archeologického nálezu určené na základě odborného posudku. Nálezce má rovněž **právo na náhradu nutných nákladů**, které mu vznikly v souvislosti s archeologickým nálezem.

V případě **nemovitých archeologických nálezů, prohlášených za kulturní památky**, určí krajský úřad organizaci zřizovanou krajem, která bude o nálezy pečovat.

Vlastník takové kulturní památky má **právo na náhradu za majetkovou újmu** v souvislosti s podstatným omezením užívání nemovitosti.

Kompenzace dle stavebního zákona

§ 127 odst. 3 stavebního zákona **náhrada prokázaných nákladů a náhrada za ztráty** vzniklé

- změnou či zrušením stavebního povolení,
- prodloužením doby výstavby,
- z důvodu nařízeného zvláštního režimu výstavby.

Třebaže v uvedeném řízení rozhoduje stavební úřad, činí tak jen na základě vyjádření (potvrzení) Ministerstva kultury z hlediska významu konkrétního archeologického nálezu. Ministerstvo kultury je také zavázáno rozhodnout o kompenzaci prokázaných nákladů a ztrát.

Evidence archeologických nálezů

v Ústředním seznamu kulturních památek.

Ochrana památek v muzeích a archivech

Ochrana sbírek muzejní povahy je upravena v **zákoně č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů.**

Ministerstvo kultury vede centrální evidenci sbírek (dále jen centrální evidence). Do centrální evidence ministerstvo zapíše sbírky, jejichž vlastníkem je

- Česká republika
- územní samosprávný celek.

Sbírky ostatních vlastníků se do centrální evidence zapíše tehdy, jestliže o tom rozhodne ministerstvo na základě žádosti vlastníka sbírky.

Ochrana sbírek

Ochrana sbírek je zajištěna především stanovením taxativně vyjmenovaných povinností pro jejich vlastníky (blíže viz uvedený zákon).

Sbírku nebo jednotlivé sbírkové předměty zapsané v centrální evidenci lze vyvážet z České republiky pouze z důvodů vystavování, preparace, konzervování, restaurování nebo vědeckého zkoumání, a to na dobu určitou a jen na základě povolení Ministerstva kultury.

Vlastníku sbírky mohou být poskytnuty z veřejných prostředků **účelově určené příspěvky**. Poskytnutí příspěvku může být podmíněno lhůtou, během níž vlastník sbírky nepodá návrh na zrušení zápisu sbírky v centrální evidenci.

Archivnictví

Právní úprava archivnictví je obsažena zejména v **zákoně č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů**, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o archivnictví). Ve smyslu tohoto zákona se archivnictvím rozumí obor lidské činnosti zaměřený na péči o archiválie jako součásti národního kulturního dědictví a plnící funkce správní, informační, vědecké a kulturní.

Prohlášení archiválie za kulturní památku

Archiválie může být prohlášena za archivní kulturní památku (o prohlášení rozhoduje Ministerstvo vnitra) nebo za národní kulturní památku (o prohlášení rozhoduje vláda nařízením). dle ust. § 42 odst. 5 zákona č. 20/1987 Sb., o státní

památkové péči se archiválie uznané za kulturní památky nebo prohlášené za národní kulturní památky podle zákona o archivnictví nepovažují za kulturní památky a za národní kulturní památky podle zákona o státní památkové péči.

Evidence archiválií

Národní archivní dědictví. Ústředním archivem státu je Národní archiv, který je správním úřadem a je přímo podřízen Ministerstvu vnitra.

Institucionální zabezpečení státní památkové péče

Orgány státní památkové péče:

Ministerstvo kultury

- zpracovává prognózy, koncepce a návrhy dlouhodobých výhledů rozvoje státní památkové péče (strategické plánování),
- sestavuje, vyhlašuje a provádí programy komplexní péče o kulturní památky a vytváří pro ni všestranné podmínky...

Krajský úřad

metodicky řídí výkon státní památkové péče v kraji a zejména

- plní úkoly orgánu státní památkové péče pro národní kulturní památky, pokud nepřísluší ministerstvu nebo vládě ČR,
- vykonává státní stavební dohled při obnově národních kulturních památek.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností

vykonává a organizuje státní památkovou péči ve stanoveném správním obvodu v souladu s koncepcí rozvoje státní památkové péče ČR. Zejména

- vykonává státní správu na úseku státní památkové péče, pokud není příslušný jiný orgán státní památkové péče,
- koordinuje jednotné označování nemovitých kulturních památek a vykonává stavební dohled při obnově kulturních památek

Při plnění svých úkolů se opírá o odbornou pomoc odborné organizace státní památkové péče.

Komise, konzervátor a zpravodajové státní památkové péče

Komise mohou dle potřeby zřídit rada kraje či rada obce s rozšířenou působností, a to jako své pracovní komise.

- **Konzervátor** může být jmenován obecním úřadem obce s rozšířenou působností po vyjádření odborné organizace státní památkové péče, a to jako dobrovolný pracovník.

Zpravodaj může být pověřen pro určitý vymezený územní obvod obecním úřadem obce s rozšířenou působností na návrh konzervátora. Jedná se o dobrovolnou funkci, přičemž zpravodaj spolupracuje s konzervátorem při plnění úkolů konzervátora.

Činnost konzervátora i zpravodaje řídí obecní úřad obce s rozšířenou působností. Odbornou pomoc při tom poskytuje odborná organizace státní památkové péče.

Samostatná působnost

Kraj

Kraj v samostatné působnosti zejména schvaluje koncepce a návrhy plánů a programů zachování a obnovy kulturních památek v kraji.

Obec

Obec v samostatné působnosti pečuje o kulturní památky v místě a kontroluje, jak vlastníci kulturních památek plní zákonem stanovené povinnosti. Obec může podle místních podmínek po projednání s obecním úřadem obce s rozšířenou působností zřídit právnickou osobu nebo organizační složku pro obnovu kulturních památek.

Kontrolní orgány:

1. Památková inspekce je specializovaným kontrolním orgánem v oboru státní památkové péče. Zřizuje ji ministerstvo.

- Ústřední dozor nad zabezpečením komplexní péče o kulturní památky,
- dozor nad dodržováním rozhodnutí orgánů státní památkové péče k zajištění péče o kulturní památky,
- dozor nad dodržováním povinností vlastníků (správců, uživatelů) kulturních památek
- spolupráce s orgány státní památkové péče a ostatními správními úřady, kontrolními orgány, kraji, obcemi a odbornou organizací státní památkové péče,
- podnět příslušnému orgánu státní památkové péče k vydání opatření k odstranění zjištěných nedostatků, popřípadě uložení pokuty.

2. Celní úřady

- zejména kontrolují práva a povinnosti ve vztahu k památkám vystavovaným, zapůjčeným, vyváženým do zahraničí,
- podílejí se na dokumentaci, výzkumech a průzkumech zejména movitých kulturních památek,
- spolupracují s orgány státní památkové péče, s odbornou organizací státní památkové péče a s památkovou inspekcí.

Odborná organizace státní památkové péče

Odborná organizace státní památkové péče zajišťuje výkon a koordinaci veškeré odborné činnosti v oboru státní památkové péče

V současné době, tj. od 1. 1. 2003, je touto odbornou organizací **Národní památkový ústav**, který vznikl splynutím původních organizací státní památkové péče (zejména Státního ústavu památkové péče a Státních památkových ústavů).

Odborná organizace státní památkové péče zejména:

- zpracovává rozboru stavu a vývoje státní památkové péče,
- organizuje, koordinuje a plní vědeckovýzkumné úkoly státní památkové péče, zpracovává teorii a metodologii státní památkové péče a metodiku společenského uplatnění kulturních památek,
- poskytuje odbornou a metodickou pomoc,
- vede ústřední seznam kulturních památek,
- připravuje odborné podklady pro ministerstvo kultury, zejména pro prohlášení věcí za kulturní památky, zpracovává potřebné odborné podklady pro ostatní orgány státní památkové péče,
- zabezpečuje odborný dohled nad prováděním komplexní péče o kulturní památky.

Sankce

Sankce dle zákona o státní památkové péči

jiný správní delikt maximálně 500.000,- Kč.

Přestupek - pokuta uložená obecním úřadem obce s rozšířenou působností až do výše 10.000,- Kč a krajským úřadem až do výše 50.000,- Kč

Přestupkový zákon

Jiné druhy odpovědnostních vztahů:

Další možná správněprávní odpovědnost dle souvisejících předpisů,

odpovědnost občanskoprávní (srov. ust. § 420 a násl. občanského zákoníku)

trestněprávní (např. ve smyslu ust. § 258 trestního zákona za trestný čin zneužívání vlastnictví).

Sankce dle související právní úpravy

Pokud je nemovitá kulturní památka současně i stavbou ve smyslu stavebního zákona – sankce dle SZ, a to případně i vedle sankcí uložených dle zákona o státní památkové péči (viz blíže §105 a §106 stavebního zákona).

- v případě sbírek muzejní povahy **ve smyslu zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších předpisů**, může být uložena sankce za porušení tohoto zákona **až do výše 10 mil. Kč** (pokud je sbírka muzejní povahy či jednotlivý sbírkový předmět vyvezen protiprávně do zahraničí)
- sankce **ve smyslu zákona č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty**, ve znění pozdějších předpisů. Podle tohoto zákona může ministerstvo kultury uložit pokutu **až do výše 5 mil. Kč** fyzické nebo právnické osobě, která např. vyváží nebo vyveze předmět kulturní hodnoty bez osvědčení, apod.
- **zákon č. 101/2001 Sb., o navrácení nezákonně vyvezených kulturních statků, ve znění pozdějších předpisů**, stanoví sankce **až do výše 3 mil. Kč**, popř. až do výše dvojnásobku v případě opakovaného porušení zákona.